

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

ВПЛИВ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН НА ПРОФЕСІЙНУ
СПРЯМОВАНІСТЬ ПІДЛІТКІВ

Кваліфікаційна робота

Освітня програма: Психологія

Спеціальність: 053 Психологія

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Виконала здобувачка

4 курсу ПС-11 групи

Авраменко Анастасія Сергіївна

Науковий керівник

доктор псих. н., професор

Віденєєв І.О.

роботу захищено « » 2023 р.

Оцінка: _____

Харків, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН.....	10
1.1 Формування професійної спрямованості підлітків.....	12
1.2 Психологічні аспекти впливу дитячо-батьківських відносин на професійний розвиток.....	14
1.3 Соціокультурні чинники, що впливають на професійний вибір підлітків	15
1.4 Особливості взаємовідносин дитина-батьки у підлітковому віці..	16
Висновки до першого розділу.....	18
РОЗДІЛ 2. ЕМПЕРІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	19
2.1 Вибір дослідницької вибірки.....	20
2.2 Аналіз результатів дослідження.....	25
Висновки до другого розділу.....	32
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34
ДОДАТКИ.....	37

ВСТУП

Загальне визначення теми "Вплив дитячо-батьківських відносин на професійну спрямованість підлітків" полягає у дослідженні зв'язку між взаємодією дітей та їх батьків і професійними уподобаннями та вибором підлітків. Тема зосереджується на розумінні того, як стосунки з батьками, спосіб виховання, комунікація та інші фактори впливають на формування професійної орієнтації, цілей і планів молодих людей.

Дослідження даної теми допоможе виявити різноманітні чинники, які впливають на процес вибору професії у підлітків. Це може включати в себе вивчення ролі батьківського стилю виховання, емоційного підтримування, надання можливостей для самовизначення та розвитку професійних уподобань. Важливо розглянути вплив соціокультурних чинників, середовища, у якому виростає підліток, а також врахувати взаємодію з різними ролями і нормами, що існують у суспільстві.

Загальне визначення теми надає загальну основу для подальшого дослідження, а конкретні аспекти та підходи до аналізу можуть бути розвинені в рамках конкретної дипломної роботи.

Актуальність дитячо-батьківських відносин та вибору професійної діяльності дитиною є незмінною протягом розвитку психології. Взаємодія батьків і дитини має значний вплив на психічний розвиток, поведінку та формування життєвого шляху дитини. Підлітковий вік характеризується змінами у взаємині між дітьми та батьками. У той же час, у підлітків постає завдання професійного самовизначення.

Для успішного вибору професії необхідно враховувати багато факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх, а також ставлення підлітка до процесу вибору та його готовність приймати рішення. Один зі значущих моментів вибору

профілю навчання у старшій школі, який визначає подальший професійний розвиток. Взаємини батька і дитини мають великий вплив на життя дитини, а отже, впливають і на її професійний розвиток та здатність до прийняття важливих рішень.

Таким чином, дитячо-батьківські відносини та вибір професійної діяльності дитиною залишаються актуальними факторами, що взаємодіють у процесі розвитку та формування особистості, а також визначають її професійний шлях.

Метою дослідження є розкриття зв'язку між дитячо-батьківськими відносинами і професійними уподобаннями та вибором підлітків.

Основними завданнями дослідження є:

1. Аналізувати теоретичні аспекти дитячо-батьківських відносин і формування професійної спрямованості підлітків. Вивчити теоретичні підходи та концепції, які описують взаємозв'язок між цими двома факторами.

2. Вивчити різні аспекти дитячо-батьківських відносин, такі як стиль виховання, комунікація, підтримка та контроль, і їх можливий вплив на формування професійної спрямованості підлітків.

3. З'ясувати роль соціокультурних чинників у виборі професії підлітками. Дослідити, як вплив родинного середовища, соціального статусу батьків та інших соціальних факторів може впливати на професійну спрямованість підлітків.

4. Провести емпіричне дослідження для збору даних про дитячо-батьківські відносини та професійні уподобання підлітків. Застосувати адекватні методи дослідження, такі як анкетування або інтерв'ю, для збору даних від різних учасників дослідження.

5. Аналізувати отримані результати емпіричного дослідження та порівняти їх з теоретичними даними. Оцінити вплив дитячо-батьківських відносин на

професійну спрямованість підлітків та виявити можливі тенденції та закономірності.

6. Сформулювати висновки та рекомендації щодо практичних застосувань дослідження. Висунути пропозиції щодо розвитку програм та підходів до батьківського виховання, спрямованих на підтримку професійного розвитку та уподобань підлітків.

Загальні мета та завдання дослідження допоможуть систематизувати інформацію, з'ясувати вплив дитячо-батьківських відносин на професійну спрямованість підлітків та внести важливий внесок у розвиток області психології та соціології.

Методологія дослідження може включати такі етапи та методи:

1. Огляд літератури: Перший етап полягає в систематичному огляді наукової літератури з психології, соціології та інших відповідних дисциплін, що стосуються дитячо-батьківських відносин та професійної спрямованості підлітків. Цей етап дозволить збагнути теоретичний фундамент і визначити ключові питання, які потребують уваги.

2. Визначення змінних та методів дослідження: Наступним кроком є визначення змінних, які будуть досліджуватись, таких як стиль виховання, комунікація, підтримка, професійні уподобання підлітків тощо. Далі потрібно обрати відповідні методи дослідження, наприклад, анкетування, інтерв'ю, спостереження або фокус-групи.

3. Збір даних: Проведення емпіричного дослідження, включаючи збір даних від учасників. Це може включати адміністрування анкет, проведення інтерв'ю або спостережень. Для забезпечення надійності і достовірності результатів дослідження потрібно врахувати принципи етики дослідження та забезпечити конфіденційність даних.

4. Аналіз та інтерпретація даних: Після збору даних проводиться їх аналіз і інтерпретація. Застосовуються статистичні методи та інші аналітичні підходи для виявлення зв'язків і патернів між дитячо-батьківськими відносинами і професійною спрямованістю підлітків.

5. Формулювання висновків та рекомендацій: На основі отриманих результатів формулюються висновки, які відповідають на поставлені дослідженню питання. Також розробляються рекомендації для практики, що можуть стосуватися батьківського виховання, освіти або інших сфер, де можливий вплив на професійну спрямованість підлітків.

6. Дискусія та поширення результатів: Результати дослідження обговорюються, порівнюються зі знаннями, що вже наявні, і відзначаються їх теоретичні та практичні значення. Результати можуть бути поширені через наукові публікації, конференції або інші канали комунікації.

Гіпотеза дослідження формулюється наступним чином: у підлітків, які самостійно приймають рішення та впевнені у своєму виборі, особистісна складова відносин з батьками проявляється більш яскраво, тоді як у тих підлітків, які не визначилися з вибором і приймають рішення несамотійно, виразнішою є предметна складова дитячо-батьківських відносин.

Об'єкт дослідження: міжособистісні відносини.

Предмет дослідження: вплив дитячо-батьківських відносин на професійну спрямованість підлітків. Це означає, що у цьому дослідженні детально вивчатиметься взаємозв'язок між дитячо-батьківськими відносинами та професійною спрямованістю підлітків, їхні взаємодії та вплив на формування професійних уподобань та вибору професійного шляху.

Одержані результати дослідження щодо впливу дитячо-батьківських відносин на професійну спрямованість підлітків мають велике **практичне значення** для різних сфер, які пов'язані з підлітками, освітою та професійним

розвитком. Основні практичні висновки та значення отриманих результатів включають:

1. Розуміння важливості дитячо-батьківських відносин: Результати дослідження підкреслюють значення якісних і підтримуючих відносин між батьками та дітьми для професійного розвитку підлітків. Це наголошує на необхідності створення сприятливого та емоційно підтримуючого середовища в сім'ї, де батьки активно спілкуються зі своїми дітьми та підтримують їхні інтереси та мрії.

2. Роль комунікації та взаємодії: Дослідження підкреслюють важливість якісної комунікації та взаємодії між батьками та дітьми. Результати показують, що відкритий та підтримуючий діалог сприяє формуванню позитивної професійної спрямованості підлітків, допомагає їм розуміти свої потреби та цінності, а також знаходити шлях до досягнення своїх кар'єрних цілей.

3. Практичні рекомендації для батьків та освітніх закладів: Результати дослідження можуть служити основою для розробки рекомендацій та програм для батьків та освітніх закладів. Це включає в себе підтримку батьків у розвитку навичок ефективної комунікації з дітьми, сприяння їхньому самовизначенню та розвитку професійної свідомості. Освітні заклади можуть також впроваджувати програми, які сприяють створенню позитивного середовища спілкування та взаємодії, розвивають навички самовизначення та професійної орієнтації.

4. Розвиток кар'єрних консультувань: Отримані результати підкреслюють значення розвитку кар'єрних консультувань у школах та освітніх установах. Кар'єрні консультанти можуть використовувати ці результати для підтримки підлітків у виборі професійного шляху, розвитку професійних цінностей та навичок, а також надання практичної допомоги у реалізації кар'єрних планів.

Аналіз літератури підтверджує, що дитячо-батьківські відносини включають два ключові аспекти: безумовне емоційне ставлення до дитини та наявність контролю, вимогливості та оцінки. Різні підходи до опису цих відносин можуть відрізнятися у вираженості та змістовному наповненні цих аспектів.

Гіпотеза дослідження стверджує, що у підлітків, які самостійно приймають рішення та впевнені у своєму виборі, більш виражена особистісна складова дитячо-батьківських відносин. З іншого боку, у тих підлітків, які ще не знайшли власного вибору і приймають рішення несамостійно, більш виражена предметна складова дитячо-батьківських відносин.

Ця гіпотеза ставить завдання дослідження взаємозв'язку між особистісною та предметною складовими дитячо-батьківських відносин, а також їх впливу на процес професійного самовизначення підлітків.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН

Дитячо-батьківські відносини - це взаємодія, спілкування та емоційний зв'язок між батьками і дітьми. Це комплексний і взаємозв'язаний процес, що охоплює різні аспекти взаємодії, такі як емоційна підтримка, комунікація, виховання, навчання та моделювання поведінки.

Дитячо-батьківські відносини мають велике значення для розвитку дітей, оскільки вони створюють основу для формування їхньої особистості, соціальних навичок і впливають на їхні емоційний стан та самопочуття. Якість цих відносин може мати значний вплив на різні сфери життя дитини, включаючи її самооцінку, академічні досягнення, поведінку та майбутні стосунки з іншими людьми.

Стиль виховання батьків, який включає такі аспекти, як ніжність, підтримка, контроль, комунікація та дисципліна, визначає характер дитячо-батьківських відносин. Різні стилі виховання, такі як авторитарний, демократичний або пермісивний, мають відмінні риси і можуть впливати на розвиток дітей по-різному.

Дитячо-батьківські відносини також включають в себе комунікацію між батьками та дітьми. Якісна комунікація може сприяти взаєморозумінню, вирішенню конфліктів, розвитку навичок спілкування та встановленню емоційного зв'язку між батьками і дітьми.

У класичній психоаналітичній теорії З. Фрейда, відносини між дитиною та батьком розглядалися як вирішальний фактор у дитячому розвитку. Згідно з поглядами Фрейда, мати виступає для дитини як перше і найважливіше джерело задоволення, як перший об'єкт лібідо, але в той же час вона є першим законодавцем і "контролером". Фрейд наголошував на значенні

відокремлення дитини від батьків, вважаючи, що таке відокремлення є необхідним для соціального благополуччя дитини. Згідно з його теорією, негативний досвід дитинства, надмірне, недостатнє або неадекватне задоволення потреб і надмірні вимоги на ранніх етапах психосексуального розвитку можуть призвести до виражених відхилень у особистісному розвитку, таких як інфантилізм, егоцентричність і підвищена агресивність.

Спілкування з батьками на різних етапах особистісного розвитку впливає на способи вирішення типових вікових протиріч, конфліктів і труднощів адаптації, які пізніше проявляються у характерних проблемах у дорослому житті. Теорія психоаналізу стала основою для багатьох сучасних концепцій дитячого розвитку, які розвинули нові підходи до проблеми дитячо-батьківських відносин. Ці концепції включають роботи Е. Еріксона, Е. Фромма, К. Роджерса та інших.

Погляд Е. Фромма на роль матері та батька в вихованні дітей та особливості материнської та батьківської любові був широко визнаним. Він розглядав ранні відносини як основу для розвитку дитини та виділяв якісну різницю між материнським та батьківським ставленням. Ця різниця проявляється найбільш яскраво у таких аспектах: 1) безумовність - умовність; 2) неконтрольованість - контрольованість. Материнська любов є безумовною - мати любить свою дитину просто за те, що вона існує. Ця любов не підлягає контролю з боку дитини, її не можна заслужити або втратити. Батьківська любов є обумовленою - батько любить дитину за те, що вона виправдовує його очікування. Ця любов є контрольованою і може бути заслуженою або втраченою. Варто зазначити, що Е. Фромм підкреслює, що "ми говоримо не про окремих батьків, а про основи материнства та батьківства, які, до певної міри, втілені в особі матері або батька". Таким чином, Е. Фромм визначає важливі характеристики ранньої взаємодії, такі як її суперечливість та двоїстість, а також вводить поняття "початку" для опису цієї реальності.

Один із підходів у гуманістичному спрямуванні до сімейного виховання представляє А. Адлер. Згідно з його поглядом, людина є соціальною істотою, а розвиток особистості розглядається передусім через призму соціальних відносин. Фундамент особистості, або стиль життя, формується й утверджується в дитинстві. Сімейна атмосфера, установки, цінності, взаємоповага між членами сім'ї та здорове кохання (особливо з боку матері) сприяють розвитку у дитини широкого соціального інтересу. А. Адлер розглядає виховання не лише з точки зору користі для окремої сім'ї та дитини, але й як діяльність батьків, що помітно впливає на стан суспільства в цілому.

В основу сімейного виховання, згідно з Адлером, покладені такі ключові поняття: рівність (хоча не ідентичність між батьками та дітьми, як у сфері прав, а в контексті відповідальності) та співробітництво.

1.1 Формування професійної спрямованості підлітків

Формування професійної спрямованості підлітків є процесом, в результаті якого вони набувають уявлення про свої професійні інтереси, цілі, уподобання та цінності, а також здатності та навички, необхідні для успішної кар'єри у майбутньому. Цей процес може бути впливовий різними факторами, включаючи дитячо-батьківські відносини.

Дитячо-батьківські відносини впливають на формування професійної спрямованості підлітків у декількох аспектах:

1. Рольові моделі: Батьки можуть виступати як важливі рольові моделі для своїх дітей. Їхні професійні вчинки, успіхи та цінності можуть впливати на уявлення підлітків про різні професії та кар'єрні можливості. Батьківська підтримка, пояснення професійних шляхів і надання можливостей для

дослідження різних областей можуть сприяти розвитку професійних інтересів підлітків.

2. Комунікація і підтримка: Якісна комунікація між батьками і підлітками може сприяти розумінню їхніх професійних мрій і уподобань. Батьки можуть підтримувати підлітків у їхніх професійних амбіціях, надаючи позитивну зворотну зв'язок, поради та можливості для самовираження у виборі професійних шляхів.

3. Інформаційна підтримка: Батьки можуть забезпечити підліткам необхідну інформацію про різні професії, їхні вимоги, можливості та перспективи. Це може допомогти підліткам краще зрозуміти свої можливості та здібності, а також зробити обґрунтований вибір щодо своєї професійної майбутнього.

4. Підтримка розвитку навичок: Батьки можуть сприяти розвитку професійних навичок підлітків, надаючи їм можливості для самостійного вирішення завдань, розвитку творчості, критичного мислення, комунікаційних навичок та інших ключових компетенцій, які є важливими в різних професійних сферах.

1.2 Психологічні аспекти впливу дитячо-батьківських відносин на професійний розвиток

Дитячо-батьківські відносини мають значний психологічний вплив на професійний розвиток підлітків. Нижче перераховані деякі психологічні аспекти цього впливу:

1. Формування самооцінки: Дитячо-батьківські відносини можуть впливати на формування самооцінки підлітка, що включає оцінку власної

компетентності, цінності і можливостей. Підтримка і позитивне ставлення батьків можуть сприяти розвитку позитивної самооцінки, що сприяє впевненості в себе і мотивації до професійного розвитку.

2.Формування професійних цінностей: Батьківські цінності, переконання і погляди на роботу та кар'єру можуть бути передані підліткам. Якщо батьки позитивно ставляться до праці, розвивають професійні цінності, такі як відповідальність, належність, творчість, цілеспрямованість тощо, то ці цінності можуть бути усвідомлені й усвідомлені підлітком.

3.Формування професійних інтересів: Дитячо-батьківські відносини можуть впливати на формування професійних інтересів підлітків. Батьки можуть надавати можливості для дослідження різних професійних сфер, підтримувати інтереси дитини і спонукати до пошуку і поглиблення знань у конкретній області.

4.Мотивація та амбіції: Дитячо-батьківські відносини можуть впливати на рівень мотивації та амбіцій підлітка щодо професійного розвитку. Підтримка, похвала і заохочення з боку батьків можуть підвищити мотивацію підлітка до досягнення успіху у вибраній професійній сфері.

5.Стрес та конфлікти: Негативні дитячо-батьківські відносини, такі як конфлікти, підтиск або високий рівень стресу в родині, можуть вплинути на професійний розвиток підлітка. Постійний стрес та конфлікти можуть призводити до погіршення самопочуття, невпевненості і недостатньої самоефективності, що може негативно позначитися на професійних установках та досягненнях.

1.3 Соціокультурні чинники, що впливають на професійний вибір підлітків

Соціокультурні чинники мають значний вплив на професійний вибір підлітків. Ось деякі з них:

1.Сімейні стереотипи: Сімейні цінності, переконання та очікування можуть впливати на професійний вибір підлітків. Наприклад, якщо в родині існує традиція певних професій або очікування щодо вибору конкретної кар'єри, це може вплинути на уподобання та схильності підлітка.

2.Суспільні стереотипи: Суспільні уявлення про статеві ролі та соціальні очікування можуть впливати на професійні вибори підлітків. Наприклад, деякі професії можуть сприйматись як "традиційно жіночі" або "традиційно чоловічі", і це може вплинути на стереотипи та вибір професій підлітками.

3.Освітні можливості: Доступність освіти та різноманітність професійних навчальних програм можуть впливати на професійний вибір підлітків. Наявність шкіл, коледжів, університетів та професійних курсів може впливати на можливості для отримання певних професійних навичок і знань.

4.Мас-медіа та культурні впливи: Засоби масової інформації, реклама та культурні впливи можуть формувати стереотипи та уподобання щодо певних професій. Наприклад, популярні телевізійні шоу, фільми або соціальні мережі можуть пропагувати певні професії або створювати ідеалізовані уявлення про них.

5.Економічні умови та ринкові потреби: Економічні умови та ринкові потреби також можуть впливати на професійний вибір підлітків. Попит на певні професії, рівень заробітної плати та можливості для працевлаштування можуть впливати на вибір підлітків щодо майбутньої кар'єри.

1.4 Особливості взаємовідносин дитина-батьки у підлітковому віці

Однією з особливостей дитячо-батьківських відносин є їх постійна зміна протягом розвитку дитини і необхідність відділення дитини від батьків. Взаємини з дорослими стають однією з найважливіших проблем у підлітковому віці. Проходження через перехідний вік від дитячої залежності до взаємовідносин, заснованих на довірі, повазі та рівності, є загальною закономірністю та проблемою. У деяких сім'ях, особливо в авторитарних, ці зміни можуть викликати болісні реакції батьків, які сприймають їх як непослух з боку підлітка. З точки зору підлітка, мати і батько виступають як джерела емоційного тепла та підтримки, влада, яка розпоряджається благами, заохоченнями та покараннями, приклад для наслідування, порадник і друг. З віком змінюється співвідношення цих ролей і їхній психологічний вплив. Поведінка підлітків практично не залежить від їхніх сімейних умов у минулому чи нинішньому часі у соціальному та психологічному аспектах.

Теоретично, батьки, які добре враховують свою дитину, мають більше інформації про неї, ніж будь-хто інший. Але дитина зазнає змін, і часто ці зміни відбуваються занадто швидко для батьківського сприйняття.

Психологи використовують шкалу для представлення емоційного тону взаємин між батьками та дітьми. На одному полюсі цієї шкали знаходяться максимально близькі, теплі та доброзичливі стосунки (батьківська любов), а на іншому полюсі - віддалені, холодні та ворожі відносини.

Висновки до першого розділу:

Розуміння дитячо-батьківських відносин є важливим для психологів, вихователів, педагогів та всіх, хто працює з дітьми. Вивчення цього поняття допомагає розкрити фактори, що впливають на розвиток дитини і визначають її життєві шляхи, а також розробити ефективні підходи до підтримки позитивних дитячо-батьківських взаємин. Дитячо-батьківські відносини можуть впливати на формування професійної спрямованості підлітків, створюючи умови для їхнього розвитку, надання підтримки та сприяння їхнім професійним інтересам і цілям. Відносини мають значний психологічний вплив на професійний розвиток підлітків. Позитивні, підтримуючі та стимулюючі відносини можуть сприяти формуванню позитивної самооцінки, професійних цінностей, інтересів, мотивації та амбіцій, тоді як негативні відносини можуть створювати перешкоди для професійного розвитку підлітків. Також важливо надавати підліткам інформованість, розширювати їхні можливості та сприяти розвитку їхньої самосвідомості та самовизначеності щодо професійного вибору.

РОЗДІЛ 2. ЕМПЕРІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для проведення емпіричного дослідження щодо впливу дитячо-батьківських відносин на професійну спрямованість підлітків можна використовувати різні методи та підходи. Ось деякі можливі етапи та методи дослідження:

1. Вибір вибірки: Обрати випадкову вибірку підлітків з різними типами дитячо-батьківських відносин.

2. Анкетування: Розробити анкету, що охоплює різні аспекти дитячо-батьківських відносин та професійну спрямованість підлітків. Анкета може містити запитання щодо ролі батьків у професійному виборі, рівня підтримки, сприяння і очікувань батьків щодо професійного розвитку дитини.

3. Спостереження: Провести спостереження за взаємодією підлітків з батьками з метою виявлення рівня сприяння та підтримки батьків у їхньому професійному розвитку.

4. Групові дискусії або інтерв'ю: Провести групові дискусії або інтерв'ю з підлітками, щоб детальніше дослідити їхнє сприйняття дитячо-батьківських відносин та вплив на їх професійну спрямованість.

5. Обробка та аналіз даних: Зібрані дані підлягають обробці та аналізу. Можна використовувати статистичні методи для встановлення зв'язків між дитячо-батьківськими відносинами та професійною спрямованістю підлітків.

6. Висновки та рекомендації: На основі отриманих результатів можна зробити висновки про вплив дитячо-батьківських відносин на професійну спрямованість підлітків. Також можна сформулювати рекомендації для батьків, педагогів та професійних консультантів щодо покращення підтримки та стимулювання професійного розвитку підлітків.

Важливо дотримуватися етичних принципів дослідження, забезпечувати конфіденційність даних та отримання згоди від учасників дослідження, особливо при роботі з неповнолітніми.

2.1 Вибір дослідницької вибірки

Для здійснення дослідження були використані психодіагностичні методики, зокрема "Взаємодія батьків-дитини" і "Опитувальник професійних установок підлітків".

Для виявлення процесу вибору та прийняття рішень, використовувалась анкета.

Дослідження включало використання методики "Взаємодія батьків-дитини" (ВБД) для діагностики різних позицій у відносинах між дитиною та батьками, а також методики "Опитувальник професійних установок підлітків" для виявлення професійних установок (ПУ). Крім того, для збору додаткових даних була використана анкета. Всього в дослідженні взяло участь 64 учнів 9 класів.

Методика "Взаємодія батьків-дитини" є однією з багатьох методик, що дозволяють вивчати відносини між дитиною та батьками у їхній взаємодії. Більшість цих методик були спрямовані на батьківську сторону, вважаючи, що саме батьки є об'єктивним джерелом інформації про стосунки між ним і дитиною.

Проте, дослідження ряду науковців показують, що уявлення батьків та підлітків часто не збігаються, і з віком ця розбіжність стає ще більш вираженою. Крім того, дослідження вказують, що в разі розбіжності між уявленнями батьків та дитини, саме дитина може бути більш об'єктивною і точно описувати стосунки між ними.

Тому була обрана дана методика, що дозволяє виявити об'єктивну картину відносин між підлітком і батьками з погляду самого підлітка.

Однією з переваг цієї методики є наявність широкого спектру шкал (10 шкал). Опитувальник Shafer, став основою для цієї методики і дозволяє виявити уявлення підлітка про особливості дитячо-батьківських відносин.

Дана методика дозволяє отримати докладну та розгорнуту картину дитячо-батьківських відносин за допомогою 10 шкал:

1. Шкала невибагливості-вибагливості відображає оцінку претензій, вимог та очікувань, що ставляться до підлітка під час взаємодії. Високі показники на цій шкалі свідчать про вибагливість батьків та їх високі вимоги до дитини.

2. Шкала м'якості-строгості батьків відображає рівень суворості заходів, що застосовуються до дитини, жорсткість правил у взаємовідносинах батьків та дітей, а також загальну схильність батьків до використання різних видів покарань. Високі показники на цій шкалі вказують на жорсткий стиль взаємодії батьків з дитиною.

3. Шкала автономності-контролю стосовно дитини відображає рівень контролю, який батьки проявляють щодо дитини. Високі показники на цій шкалі вказують на виражену контролюючу поведінку батьків, яка може проявлятися в надмірній опіці, прийнятті рішень за дитину та запобіганні найменшим труднощам у її житті. Низькі показники можуть свідчити про вседозволеність та байдужість батьків до дитини, але також можуть

вказувати на довіру батьків до дитини або прагнення розвивати у неї самостійність.

4.Шкала емоційної дистанції-близькості відображає сприйняття батьками ступеня близькості та довірливості у відносинах з дитиною. Високі показники на цій шкалі свідчать про те, що батьки є довіреною особою для дитини. Низькі показники вказують на відстань та емоційну відчуженість у відносинах.

5.Шкала прийняття-відкидання дитини відображає базове ставлення батьків до своєї дитини, їх готовність приймати її особистісні якості та прояви поведінки. Високі значення на цій шкалі вказують на високу готовність батьків приймати дитину такою, якою вона є.

6.Шкала співробітництва-відсутності співробітництва відображає наявність чи відсутність у батьків спільної діяльності з дитиною, в якій враховуються інтереси, права та обов'язки обох сторін, а також здатність встановлювати рівноправні та партнерські відносини. Відсутність рівності та партнерства у відносинах батьків та дітей може бути наслідком порушених відносин, авторитарного, байдужого чи потурального стилю виховання.

7.Шкала незгоди-згоди відображає характер взаємодії між дитиною та батьками та вказує на частоту і рівень згоди між ними у різних життєвих ситуаціях.

8.Шкала послідовності-непослідовності у вихованні оцінює ступінь передбачуваності поведінки батьків щодо дитини, стабільність їх ставлення до неї та системи вимог. Високі значення на цій шкалі вказують на послідовність батьків у застосуванні методів виховання, що допомагає дитині адаптуватися. Непослідовність може бути наслідком емоційної нестабільності, невпевненості в вихованні або неприйняття дитини.

9.Шкала авторитетності батьків відображає ступінь, до якого діти сприймають батьків як авторитетну фігуру. Високі показники на цій шкалі свідчать про позитивне ставлення дитини до батьків.

10.Шкала загальної незадоволеності-задоволеності відображає загальний рівень задоволеності відносинами. Низька задоволеність може свідчити про порушення в структурі батьківських відносин, конфлікти або стурбованість щодо сімейної ситуації.

Опитувальник щодо професійних настановок підлітків.

Професійні настановки відображають готовність особистості приймати важливі професійні рішення. Проблема професійних настановок була детально вивчена в зарубіжній психології і обладнана ефективним психодіагностичним інструментарієм, наприклад, методика "Шкала зрілості професійних настановок". Українська психологія також проводила дослідження щодо професійних настановок та розробила власну методику їх виявлення у контексті професійного вибору. Загальне уявлення про хід професійного вибору та особисті сприйняття підлітком свого професійного розвитку базується на відповідях на такі запитання: на що зосереджена увага в проблемі вирішення професійного завдання (зовнішні фактори, пов'язані з соціальними обставинами, або внутрішні фактори, пов'язані з особистісними якостями); на кого спрямоване увагу в проблемі (на себе чи на інших).

Опитувальник професійних установок підлітків включає п'ять факторів, які визначаються як особливі, якісні аспекти професійних настановок:

1.Нерішучість професійного вибору: висловлювання, що відображають почуття нерішучості, невпевненості, відсутність чітких критеріїв і уявлень щодо професійного розвитку та обмежену інформованість про різні професії.

2.Раціоналізм професійного вибору: характеризується обґрунтованістю, розсудливістю, готовністю до дії відповідно до плану після обдумування.

Протилежний полюс цього фактора вказує на імпульсивність і безпідставність.

3. Оптимізм щодо професійного майбутнього: пов'язаний з ідеалізацією, "юнацьким максималізмом", вірою, що всі проблеми можуть бути вирішені. Протилежним полюсом є реалістичний підхід до професійного вибору.

4. Висока самооцінка: характеризується завищеною самооцінкою, вірою в власні сили та здібності, сильною довірою до власного суб'єктивного враження, впевненістю та готовністю подолати труднощі. Низькі значення цього фактора можуть вказувати на занижену самооцінку та невдалий досвід у розв'язанні життєвих завдань.

5. Залежність у професійному виборі: відображається у висловлюваннях, що вказують на несамостійність, піддатливість та залежність від думок і впливу інших людей, а також соціальну незрілість. Протилежним полюсом є незалежність у професійному виборі.

Анкета. Ця анкета була побудована на основі деяких елементів "Схеми альтернативного вибору", але вона не є повним опитувальником. Замість цього, вона надає підліткам можливість звучити свої варіанти вибору, враховуючи перелік мотиваційних факторів, що містяться в методиці. Анкета включає загальні фактори, які можуть мати значення для будь-яких варіантів професійного вибору, таких як професії, навчальний заклад чи місце роботи. Крім того, анкета містить запитання, спрямовані на визначення впевненості у виборі.

2.2 Аналіз результатів дослідження

Проведена обробка отриманих даних за методикою ВБД, використовуючи 10 шкал для кожного учасника. Крім того, отримані дані про професійні установки учасників.

Був проведений кореляційний аналіз між факторами професійних установок та позиціями у батьківській взаємодії, що показав, що батьківський контроль має позитивну кореляцію з нерішучістю та залежністю в професійних установках ($r=0,516$, $r=0,406$). Емоційна дистанція у відносинах має негативний зв'язок залежності ($r=-0,22$). Прийняття індивідуальності дитини та спільне виконання справ з дитиною мають негативну кореляцію з нерішучістю ($r=-0,821$). Частота та ступінь згоди між батьками та дитиною в різних життєвих ситуаціях мають негативний зв'язок залежності ($r=-0,240$) і також негативну кореляцію з нерішучістю в професійних установках, авторитетністю батьків та загальною задоволеністю відносинами ($r=-0,23$, $r=-0,28$).

Всі позиції, якими описуються відносини між дітьми та батьками, пов'язані з різними рівнями впевненості у своєму рішенні, залежно від того, чи спираються вони на власні уявлення про майбутню професію чи на думку оточуючих, чи здійснюють рішучі послідовні кроки у процесі вибору, чи мають невизначену позицію під час вибору.

Для подальшого аналізу результатів було виділено дві групи учасників:

- ті, хто проявляє самостійність та визначність у своєму виборі;
- ті, хто несамотійно здійснює свій вибір.

На основі анкетних даних було визначено дві категорії учасників: ті, хто вже прийняв рішення, і ті, хто збирається зробити це. Також було враховано, чи учасники самостійно приймали рішення або зверталися за допомогою до інших.

Після аналізу опитувальника професійних установок було виділено два фактори - нерішучість і залежність - як типи професійних установок, які дозволяють класифікувати учасників як самостійних і рішучих у

професійному виборі. Для цього був застосований принцип порівняння показників з середнім значенням ($M \pm \sigma$ Сигма).

Після зіставлення всіх даних була створена таблиця, в якій виділено дві групи учасників, названі умовно "НЗР" (незалежно-рішучі) і "НРЗ" (нерішучі-залежні), а також були представлені дані за шкалами ВБД для кожної з груп (табл. 1).

Таблиця 2.2.1 Результат опитувальника Shafer

Вимогливість	НЗР	НРЗ
Строгість	14,2	14,89
Контроль	10,4	11,5
Емоц. близькість	15,2	15,75
Прийняття	17,8	14,69
Співпраця	17,8	15,7
Згода	17,2	16,9
Послідовність	15,1	14,49
Авторитетність	14,6	14,4
Задоволеність	16,7	15,55
	20,2	15,83

З таблиці можна зробити висновок про особливості в дитячо-батьківських відносинах: рівень показників за шкалами ВБД в обох групах учасників виявляє чіткі відмінності в 4 випадках (емоційна дистанція, прийняття, співробітництво та задоволеність відносинами). Зміна емоційних відносин і прийняття індивідуальності дитини впливає на загальне задоволення відносинами. Присутність спільних активностей з дитиною, в яких проявляється партнерське ставлення, врахування її прав, свідчить про позитивне ставлення до дитини, прояв інтересу до її справ та повагу до її думки.

Відсутність різниці у рівнях інших шкал свідчить про те, що вимогливість, контроль, послідовність у вихованні та авторитетність батьків мають велике значення для сприйняття дитиною відносин з батьками як задовільних. Це означає, що задоволеність дитячо-батьківськими відносинами залежить від довіри дитини до себе, впевненості в тому, що її розуміють і приймають, а також від емоційної близькості її стосунків з батьками.

Проте, спостерігаються відмінності в рівнях шкал емоційної дистанції, прийняття та загальної задоволеності відносинами між кожною з груп. У групі самостійних і рішучих учасників ці показники вищі, ніж у групі нерішучих і залежних учасників.

Для виявлення особливостей та різниці у вираженості дитячо-батьківських відносин між обома групами учасників були створені профілі дитячо-батьківських відносин. Ці профілі показують, що розподіл показників за кожною шкалою відрізняється для обох груп: у групі нерішучих і залежних учасників розкид показників є більшим у порівнянні з усіма шкалами, тоді як у групі самостійних і рішучих учасників показники за кожною шкалою є більш однорідними. Ці дані свідчать про те, що в загальному відносини між батьками і дітьми в групі самостійних і рішучих учасників характеризуються схожістю у вираженості кожної позиції. З іншого боку, в групі нерішучих і

залежних учасників індивідуальні показники вираженості кожної позиції виявляють значний розкид та різке коливання показників за кожною шкалою.

Таблиця 2.2.2 Результат різниці показників між НЗР та НРЗ

Позиції ВБД	НЗР	Низкі показники	Високі показники	НРЗ
Вимогливість	11-17	5-12	12-25	7-21
Строгість	7-16	5-12	12-25	8-19
Контроль	13-20	5-12	12-25	11-19
Емоц. дистанція	13-25	5-12	12-25	9-21
Прийняття	15-24	5-12	12-25	9-21
Співпраця	15-20	5-12	12-25	9-21
Згода	12-17	5-12	12-25	7-19
Послідовність	8-20	5-12	12-25	9-21
Авторитетність	11-21	5-12	12-25	5-21
Задовол. відносинами	14-25	5-12	12-25	7-24

У групі самостійних і рішучих учасників (НЗР) спостерігається нижчий рівень вимогливості та суворості, а також вищі показники за шкалами емоційна близькість, прийняття, співробітництво, злагода, авторитетність та задоволеність відносинами у порівнянні з групою нерішучих і залежних

учасників (НРЗ). Відносини в групі НРЗ характеризуються слабким емоційним зв'язком (9 учасників), низьким рівнем прийняття (9 учасників), високою вимогливістю (7 учасників), тенденцією батьків до суворих покарань (12 учасників), відсутністю рівності та партнерства у відносинах (8 учасників), меншою авторитетністю батьків (5 учасників) та незадоволеністю відносинами (7 учасників).

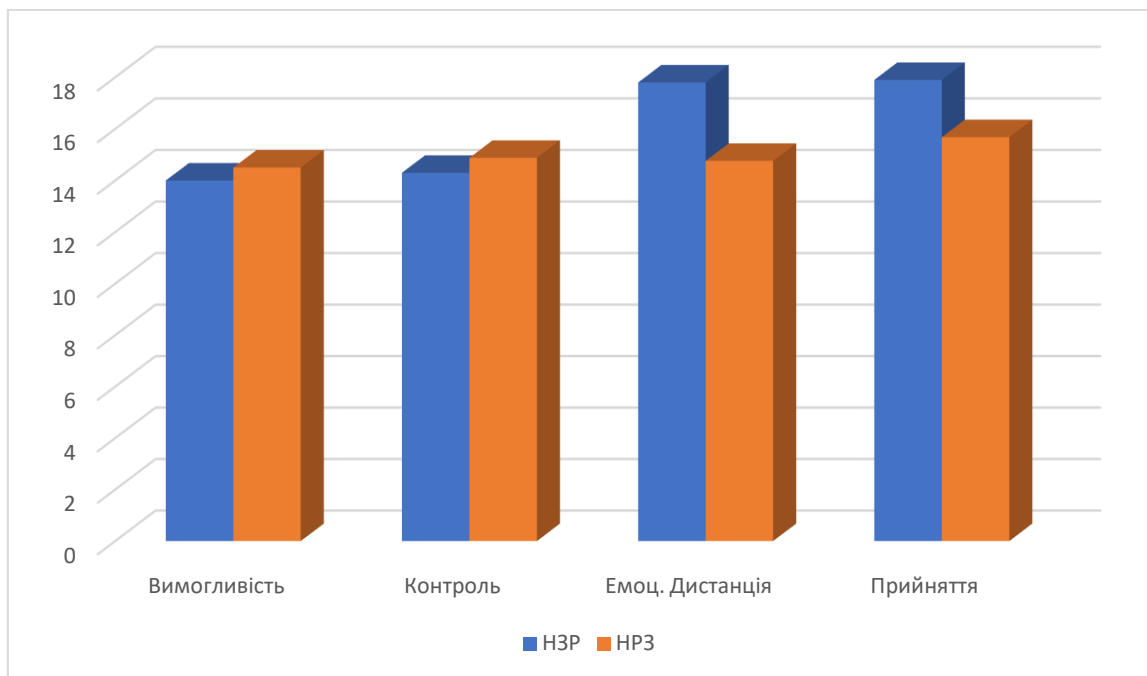
З метою дослідження та на підставі теоретичного матеріалу та змісту шкал опитувальника ВБД були виділені шкали, що дозволяють описати безумовну (особистісну) та умовну (предметну) складові дитячо-батьківських відносин. Ці шкали включають емоційну дистанцію та прийняття як особистісну складову, а також вимогливість та контроль як предметну складову дитячо-батьківських відносин. Показники цих складових представлені в таблиці:

Таблиця №3 Показники особистісної та предметної складової

П	Л			
Вимогливість	Контроль	Емоц.дистанція	Прийняття	
НРЗ (11уч)	14,3(11-17)	15,1(13-20)	17,9(13-25)	17,9(15-24)
НРЗ (25уч)	14,88(7-12)	15,76(11-19)	14,68(9-21)	15,6(9-21)

У обох групах піддослідних спостерігається високий рівень контролю та вимогливості, що є предметною складовою дитячо-батьківських відносин, а також висока емоційна близькість та прийняття, які є особистісною складовою. Проте показники рівня особистісної складової у групі самостійних і рішучих учасників (НРЗ) є вищими.

Відмінності у вираженості цих двох складових дитячо-батьківських відносин для кожної групи представлені у вигляді діаграми:

Малюнок 2.2.1 Відмінності у вираженості НЗР та НРЗ

Після проведення статистичного аналізу було встановлено, що в групі самостійних і рішучих учасників (НЗР) особистісна складова є значимо вираженою ($t=3,914$; $p=0,01$), тоді як у групі випробуваних, які не виявили самостійності та рішучості (НРЗ), вираженість предметної складової відсутня.

Висновки до другого розділу:

В результаті нашого дослідження було виявлено, що відносини підлітків з їх батьками характеризуються значущими аспектами, такими як прийняття індивідуальності підлітка, довірливе ставлення, розуміння, теплота та емоційна підтримка з боку батьків. Одночасно, контролюючі функції, вимогливість, відсутність послідовності у виховних впливах та згода з різними питаннями менш значущі для підлітків у цьому контексті.

У випадках, коли дитячо-батьківські відносини характеризуються дистанційністю, низьким рівнем прийняття, високою вимогливістю, суворістю, зниженням авторитетності батьків та загальною незадоволеністю відносинами, підлітки з досліджуваної вибірки проявляють невпевненість у своїх виборах та приймають рішення несамотійно.

Взаємодія, що характеризується емоційно близькими відносинами з дитиною, прийняттям її особистісних та поведінкових проявів, а також довірою від батьків, що переважають над вимогливістю та контролем, сприяють формуванню впевненості у професійному виборі. Такі відносини сприяють незалежності від думки інших і здатності самотійно приймати рішення щодо професійного шляху.

Так, результати дослідження підтверджують припущення, що безумовна (особистісна) складова дитячо-батьківських відносин має більший вплив на самотійне прийняття підлітками рішення щодо вибору профілю навчання та їхню впевненість у цьому виборі. У той же час, умовна (предметна) складова менш суттєво впливає на вибір профілю, що вказує на необхідність подальших досліджень для розкриття цього аспекту.

ВИСНОВКИ:

Дитячо-батьківські відносини, співвідношення та змістовне наповнення різних позицій, які характеризують ці відносини, мають найсильніший вплив на успішний розвиток дитини, формування її особистісних особливостей та будівництво її життя загалом.

Аналіз теоретичного матеріалу та психологічних досліджень показав, що дитячо-батьківські відносини є одним із найважливіших факторів, що впливають на успішність професійного самовизначення.

Крім того, з точки зору загальної успішності професійного самовизначення, велике значення має сам процес професійного вибору підлітком. Виявлено, що багато підлітків не готові прийняти професійний вибір на момент вибору профілю навчання у старшій школі. Встановлений зв'язок між вибором та дитячо-батьківськими відносинами підкреслює, що формування готовності до здійснення вибору залежить від особливостей цих відносин, таких як емоційна складова, безумовне позитивне ставлення до особи дитини порівняно з оціночною позицією, контроль та вимогливість батьків.

Отже, важливо не лише розвивати у дітей уміння диференціювати свої здібності, інтереси та можливості, але й враховувати їх готовність здійснювати професійний вибір, а також враховувати особливості їхніх дитячо-батьківських відносин у процесі передпрофільної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марценюк, М. О. Система дитячо-батьківських стосунків як фактор взаємозв'язку між профільним самовизначенням старшокласників і типами батьківських стосунків / М. О. Марценюк, О. В. Капітан // Науковий вісник Мукачівського державного університету. - Карпатська вежа, 2014. - №17 (12). - С.27-34
2. Танасійчук, О. М. Вплив сім'ї на професійне самовизначення старшокласників (гендерний аспект) / О. М. Танасійчук // Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Сер. : Психологічні науки. / під ред. О. Є. Блинової. - Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. - Вип. 1. - С. 82-84.
3. Карпенко А. О. Дитячо-батьківські стосунки як складова розвитку емпатії у дітей молодшого шкільного віку // Синергетичний підхід до проєктування життєвого простору особистості : зб. наук. матеріалів Міжнарод. наук.-практ. онлайн-конф. (27-28 квітня 2021 р., м. Полтава). Полтава, 2021. С. 108-112.
4. Васютинський В. О. Психологічна правда про індивідуалізм і колективізм : монографія / В. О. Васютинський ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – К. : Міленіум, 2016. – 138 с.
5. Пашко Л.А. Ларіна Н.Б., Руденко О.М. Комунікативна компетентність керівника: навчально-методичні матеріали. Упоряд. Г.І. Бондаренко. Київ: НАДУ, 2013. 76 с.
6. Нікітіна І. В. Психологічні особливості суб'єктного самовизначення особистості в період повноліття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія та історія психології». Київ, 2000. 18 с.

7. Буркова Л. В. Визначення класу соціономічних професій. Практична психологія та соціальна робота. Випуск №7, Київ, 2010. С. 68-73.

8. Тоба М. В. Когнітивне спілкування в педагогічній діяльності: прикладний та теоретичний аспекти. Практична психологія та соц. робота. Випуск № 12 (153). Київ, 2011. С. 32–35.

9. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посібник / В. А. Семиченко. – К.: Вища школа, 2004. – 335 с.

10. Вознесеньська О М. Медіаторчість як складова сімейної медіаосвіти: використання ресурсів арт-терапії / Олена Вознесеньська, Марина Сидоркіна // Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Медіаосвіта – пріоритетний напрям в освіті ХХІ століття: проблеми, досягнення і перспективи». – [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://confhano.at.ua/load/statti/voznesevska_o_sidorkina_m_mediatorchist_jak_skladova_simejnoji_mediaosviti_vikoristannja_resursiv_art_terapiji/3-1-0-234.

11. Корсун Г.О. Роль батьків у процесі професійного самовизначення старшокласників в Україні та Німеччині / Г.О. Корсун // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді.–2013. – Вип.17. Кн.1.– С. 362.

12. Мачуська І.М. Основні чинники професійного самовизначення старшокласників / І. М. Мачуська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2013. – Вип. 17. Кн. 1. – С. 474-482.

13. Грабовська І. Сучасні українці у дзеркалі чужих та власних стереотипів // Сучасність, 2004. – № 9. – С. 138-147.

14. Дьяков С.І. Суб'єктність особистості за характеристиками самостійності й активності. Практична психологія та соціальна робота. 2009. № 10. С. 8–16.

15. Кузікова С.Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : монографія. Суми : Видавництво «МакДен», 2011. 412 с.

16. Бех І. Д. Виховання особистості : у двох книгах /І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с.; Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 342 с.
17. Основи соціальної педіатрії. Навчально-методичний посібник у 2-х т. / За ред. Мартинюка В. Ю. – Т. 1-2. –К.: ФОП Верес О. І., 2016.
18. Кікінежді О.М. Гендерна психологія. М. .Академія, 2004. 308 с.
19. Острова В. Д. Проспективна ідентичність як чинник соціально-психологічної адаптації студентської молоді: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. К., 2015. 193 с.
20. Безкоровайна О. В. Виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці: монографія. Рівне : Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, 2009. 470 с.
21. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка : монографія / Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 340 с
22. Жизномірська О. Я. Психологічні особливості самоствердження молодших та старших підлітків : дис. . канд. психол. наук. Київ, 2010. 277 с.
23. Ситнікова Н. Є. Соціальне самоствердження особистості старшокласників за умов системної диференціації навчання : монографія / Тернопіль : Економічна думка, 2004. 138 с.
24. Желанова В.В., Пецанова А.В. Теоретико-методологічні аспекти проблеми цінностей особистості / В.В. Желанова, А.В. Пецанова // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (педагогічні науки). – Луганськ: вид-во ЛНУ, 2008. – № 7. – С. 114–119.
25. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т.М. Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – С. 304.
26. Емішянц О. Б. Психологічні проблеми соціальної адаптації особистості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Збірник наукових праць. Серія 6 психологічні науки. Випуск 5. Том 2. 2016 р. С. 150–154.

ДОДАТКИ

Корекційно-профілактична програма

Мета програми:

-Підвищити рівень розуміння батьками важливості їхнього впливу на професійний розвиток підлітків.

-Запровадити позитивні зміни в батьківсько-дитячих відносинах, що сприятимуть формуванню професійної спрямованості підлітків.

-Надати батькам необхідні знання, навички та стратегії для підтримки та спілкування з дітьми щодо їхніх професійних уподобань і мрій.

Завдання програми:

-Провести навчальні семінари та тренінги для батьків щодо розуміння важливості батьківського впливу на професійний вибір підлітків.

-Надати інформацію та поради щодо розвитку ефективної комунікації та взаємодії з дітьми з метою підтримки їхніх професійних уподобань.

-Організувати групові заняття для батьків, де вони зможуть обговорювати свої дитячо-батьківські відносини та спільно шукати шляхи покращення.

-Запровадити індивідуальне консультування для батьків, яке надасть їм можливість отримати персоналізовані поради та рекомендації щодо підтримки професійного розвитку своїх дітей.

-Підготувати інформаційні матеріали (брошури, пам'ятки тощо) з основними принципами та стратегіями розвитку позитивних батьківсько-дитячих відносин у контексті професійної спрямованості.

Методи та форми роботи:

-Лекції та презентації.

-Групові дискусії та обговорення.

-Рольові ігри та тренінгові вправи.

-Індивідуальні консультації.

Очікувані результати:

-Підвищення рівня усвідомленості батьків щодо їхнього впливу на професійну спрямованість підлітків.

-Зміна підходу батьків до спілкування та підтримки їхніх дітей у професійному виборі.

-Покращення якості батьківсько-дитячих стосунків, спрямованих на розвиток професійної спрямованості підлітків.

Правила поведінки для батьків у рамках корекційно-профілактичної програми:

1.Підтримка та визнання: Виразіть свою підтримку та визнання щодо інтересів і мрій вашої дитини стосовно професійної спрямованості.

Підкресліть важливість цих інтересів і допоможіть їй розкрити свій потенціал у цих областях.

2.Активне слухання: Будьте уважними та відкритими до спілкування з вашою дитиною. Активно слухайте, проявляйте інтерес до її професійних уподобань та думок. Задавайте запитання, щоб розширити розмову та виявити її потреби.

3.Відкритість та толерантність: Будьте відкриті до різних професійних варіантів та уподобань своєї дитини. Приймайте різноманітність і допомагайте їй розглядати різні можливості без засудження або обмежень.

4.Спільні дослідження: Залучайтеся до спільних досліджень і пошуку інформації про різні професії разом з вашою дитиною. Дізнавайтеся про професійні шляхи, можливості навчання та кар'єрні перспективи, щоб разом зробити осмислені рішення.

5.Підтримка самостійності: Дайте дитині можливість самостійно досліджувати свої професійні інтереси та вибирати свій шлях.Підтримуйте її власні рішення і допомагайте розвивати навички самостійного прийняття рішень.

6.Позитивна атмосфера: Створюйте позитивну атмосферу підтримки та довіри в родині. Зберігайте оптимізм і віру в успіхи та здібності вашої дитини. Висловлюйте позитивні коментарі та заохочення, які підсилюють її самооцінку і мотивацію.

7.Баланс роботи і відпочинку: Допмагайте вашій дитині знайти баланс між навчанням, дослідженням та відпочинком.Заохочуйте її займатися хобі, спортом та іншими діяльностями, які сприяють розвитку різних навичок та інтересів.

8.Довіра та відкритість: Встановлюйте довіру між вами та вашою дитиною. Дайте їй зрозуміти, що ви підтримуєте її вибір та відкриті для

обговорення будь-яких питань чи занепокоєнь, пов'язаних з професійним розвитком.

9.Самопізнання та саморефлексія: Сприяйте самопізнанню та саморефлексії вашої дитини. Допомагайте їй розуміти свої сильні сторони, цінності та інтереси, які можуть бути використані у професійному виборі.

10.Конструктивне спілкування: Використовуйте конструктивні методи спілкування з вашою дитиною. Практикуйте активне слухання, виразіть свої думки та почуйте думки дитини. Розвивайте навички спілкування та вирішення конфліктів.

№	Тема заняття	Мета заняття	Назва вправи	Обладнання
1	Самопізнання та виявлення власних професійних інтересів	-Заняття із самопізнання: визначення особистих цінностей, сильних сторін та інтересів. -Дослідження різних професій та діяльностей. -Розвиток навичок самооцінки.	«Моя ціннісна матриця» «Інтереси та хобі» «Складання кар'єрного плану» «Дослідження професій»	аркуш паперу, ручки, олівці, фломастери, картки для записів, доступ до Інтернету, комп'ютер або мобільний пристрій.

2	Спілкування та взаємодія у сім'ї	Розвиток навичок ефективного спілкування Роль гри та сімейні активності Взаємодія батьків та дітей	"Емоційне визнання" "Родинний день" "Сімейне правило"	картки з позитивними повідомленнями, шпильки або скріпки для їх закріплення, список сімейних активностей, матеріали для проведення активностей (якщо потрібно), аркуш паперу, ручки, фломастери.
3	Розширення професійної обізнаності	Гості з різних професій Екскурсії до різних робочих місць Професійні кар'єрні курси	"Професійна розминка" "Екскурсія в професійний світ" "Кар'єрний дайджест" "Професійна думка"	картки з питаннями про різні професії, таймер, доступ до Інтернету або можливість організувати відвідування робочих місць, комп'ютер або мобільний пристрій для пошуку та збору інформації.

4	Підтримка професійного розвитку	Менторство Практична діяльність Планування кар'єри	"Ментор-компаньйон" "Практикум практичної діяльності" "Кар'єрний план"	аркуші паперу, ручки, можливість спілкування (особисто або віртуально, можливість знаходження стажувань або волонтерської роботи, фломастери
---	---------------------------------	--	--	--

Заняття №1

Тема: Самопізнання та виявлення власних професійних інтересів

Мета: Допомогти учасникам зрозуміти себе краще, виявити свої індивідуальні професійні інтереси та здібності, а також надати їм інструменти для подальшого розвитку та здійснення професійних цілей.

Обладнання: аркуш паперу, ручки, олівці, фломастери, картки для записів, доступ до Інтернету, комп'ютер або мобільний пристрій.

Хід заняття:

1. Вправа "Моя ціннісна матриця" (15 хвилин):

Ціль: Визначення основних цінностей учасників і їх пріоритетів.

Інструкції:

Потрібно роздати аркуші паперу та ручки усім учасникам.

Пояснити, що цінності є важливими орієнтирами в житті та впливають на наші рішення та вибори, включаючи професійний вибір.

Запросити учасників створити цінностну матрицю, де вони будуть перелічувати свої основні цінності і визначати їх пріоритетність. Наприклад, вони можуть розташовувати цінності від найважливіших до менш важливих за допомогою номерів або рейтингу.

Після завершення вправи, запропонувати учасникам обговорити свої цінності та причини їх вибору. Запитати, як ці цінності можуть впливати на їхні професійні інтереси та вибір кар'єри.

2. Вправа "Інтереси та хобі" (20 хвилин):

Ціль: Виявлення особистих інтересів та хобі, які можуть мати професійний потенціал.

Інструкції:

Потрібно роздати картки для записів та ручки учасникам.

Пояснити, що інтереси та хобі можуть бути важливими показниками професійних уподобань.

Запросити учасників скласти список своїх інтересів та хобі. Вони можуть записати все, що їм подобається робити, в чому вони відчують задоволення або витрачають свій вільний час.

По закінченні вправи, запросити учасників обговорити свої інтереси та хобі. Запитати, як вони можуть пов'язуватися з різними професіями або кар'єрними можливостями.

Дати можливість учасникам поділитися своїми спостереженнями та відчуттями під час виконання вправи.

3. Вправа "Дослідження професій" (25 хвилин):

Ціль: Дослідження різних професій та їх вимог для розвитку професійних уподобань.

Інструкції:

Підготувати список різних професій (можна заздалегідь скласти список або просити учасників запропонувати професії).

Роздати аркуші паперу та ручки учасникам.

Запросити учасників обрати професію, яка їх зацікавила, і провести дослідження щодо неї. Вони можуть дізнатися про вимоги, навички, освіту, перспективи кар'єри та інші аспекти цієї професії.

По завершенню дослідження, запросити учасників поділитися своїми відкриттями та враженнями про обрану професію.

Після виконання вправи, провести обговорення та спонукати учасників до аналізу, як їхні дослідження вплинули на їхні професійні уподобання та спрямованість.

4. Вправа "Складання кар'єрного плану" (20 хвилин):

Ціль: Розробка конкретного плану дій для подальшого професійного розвитку.

Інструкції:

Попросити учасників розділитися на пари або малі групи.

Роздати аркуші паперу та ручки для записів.

Запросити учасників скласти кар'єрний план, включаючи конкретні кроки, які вони можуть вжити для розвитку своєї професійної спрямованості. Вони можуть зазначити освітні курси, стажування, менторство, волонтерство та інші можливості, які можуть допомогти їм у досягненні професійних цілей.

По закінченню вправи, дати можливість групам поділитися своїми кар'єрними планами та обговорити можливість взаємної підтримки.

Заняття №2

Тема: Спілкування та взаємодія у сім'ї

Мета: Навчити учасників ефективним навичкам спілкування та взаємодії в сімейному середовищі, підвищити рівень розуміння та сприяти гармонійним взаєминам між членами родини, створення позитивної та підтримуючої атмосфери в сім'ї, що сприятиме розвитку позитивних взаємодій та зміцненню зв'язків між сімейними членами.

Обладнання: картки з позитивними повідомленнями, шпильки або скріпки для їх закріплення, список сімейних активностей, матеріали для проведення активностей (якщо потрібно), аркуш паперу, ручки, фломастери.

Хід заняття:

1. Вправа "Емоційне визнання" (15 хвилин):

Ціль: підкреслити важливість визнання та висловлення позитивних емоцій та якостей у взаємодії з сім'єю.

Інструкція:

Роздати учасникам паперові листочки та ручки.

Попросити кожного учасника записати імена членів своєї сім'ї на окремих листочках.

Потім попросити учасників додати до кожного імені позитивні характеристики або якості, які вони спостерігають у цій особі.

Після того, як учасники заповнили листочки, попросити їх підійти до кожного учасника окремо і висловити свої позитивні спостереження. Учасники повинні бути ввічливі та поважні, коли вони висловлюють свої емоційні визнання.

2. Вправа «Родинний день»

Ціль: створення позитивного родинного середовища, де спілкування та взаємодія є основними компонентами.

Інструкція:

Попросити учасників уявити, що вони мають можливість організувати родинний день, де всі члени сім'ї будуть активно спілкуватися та взаємодіяти.

Запропонувати учасникам скласти список активностей, які вони хотіли б провести разом зі своїми сім'ями в цей день (наприклад, гра на вулиці, приготування спільного обіду, подорож до парку тощо).

Попросити учасників поділитися своїми ідеями та обговорити, які активності можуть сприяти спілкуванню та взаємодії в сім'ї.

Закликати учасників реалізувати ці ідеї, запланувавши реальний родинний день, коли вони зможуть активно спілкуватися та взаємодіяти зі своїми близькими.

3. Вправа «Сімейне правило»

Ціль: встановлення спільних правил та норм спілкування у сім'ї для підтримки позитивної взаємодії та покращення родинних стосунків.

Інструкція:

Поділити учасників на групи по 3-4 особи.

Запропонувати кожній групі придумати одне "сімейне правило", яке сприятиме покращенню спілкування та взаємодії у сім'ї.

Попросити групи представити свої правила перед іншими учасниками і обговорити, як ці правила можуть вплинути на спілкування та взаємодію в сім'ї.

Закликати учасників до дискусії, обговорення і прийняття сімейних правил, які відображають загальну згоду і забезпечать покращення спілкування та взаємодії в сім'ї.

Заняття №3

Тема: Розширення професійної обізнаності

Мета: Ознайомлення учасників з різноманітними професіями, розкритті їх характеристик, особливостей та можливостей. Даний розділ спрямований на підвищення обізнаності підлітків щодо варіантів професійного розвитку та розширення їх знань про сучасний ринок праці.

Обладнання: картки з питаннями про різні професії, таймер, доступ до Інтернету або можливість організувати відвідування робочих місць, комп'ютер або мобільний пристрій для пошуку та збору інформації.

Хід заняття:

1. Вправа "Професійна розминка":

Ціль: Сприяти розширенню знань про різні професії, підвищенню обізнаності професійного світу та розвитку комунікаційних навичок.

Інструкція:

Перед початком заняття роздати кожному учаснику картку з назвою професії.

Учасники мають трохи підготуватись до ролі, яку вони представлятимуть. Коли всі готові, починати вправу.

Кожен учасник має показати міміку, жести та дії, характерні для обраної професії. Інші учасники повинні вгадати, яка професія мімікується.

Після кількох хвилин обміну ролями, можна обговорити і порівняти сприйняття та розуміння різних професій.

2. Вправа "Екскурсія в професійний світ":

Ціль: Ознайомлення учасників з різними професіями, надання інформації про основні аспекти кожної професії, стимулювання інтересу до вивчення різних професій та розуміння можливостей кар'єрного розвитку.

Інструкція:

Підготувати невеликі інформаційні картки про різні професії, включаючи їх опис, основні обов'язки та можливості кар'єрного розвитку.

Роздати ці картки учасникам. Попросити кожного учасника представити обрану професію, розповісти про неї та навести цікаві факти або приклади.

Після кожної презентації запропонувати коротку дискусію, де учасники можуть задавати запитання та обговорювати різні аспекти професій.

3. Вправа "Кар'єрний дайджест":

Ціль: Розширення знань про різні професії, стимулювання самостійного пошуку інформації, розвиток навичок узагальнення та представлення інформації, підвищення мотивації до вивчення професійного світу.

Інструкція:

Запросити учасників створити короткий дайджест про обрану професію.

Вони можуть використовувати інформацію з Інтернету, книжок або особистого досвіду. Дайджест має містити ключові факти, опис професії, особливості, навички, можливості кар'єрного росту та цікаві факти.

Після створення дайджестів учасники можуть поділитися ними один з одним, розповісти про цікаві аспекти обраної професії та відповідати на питання.

4. Вправа "Професійна думка"

Ціль: Розвиток аналітичного та критичного мислення, розуміння різних професійних поглядів та перспектив, збагачення знань про сучасні виклики у різних професіях.

Інструкція:

Розділити учасників на групи і надати кожній групі роль представників певних професій. Наприклад, можуть бути представники медицини, освіти, технологій тощо.

Завдання груп - обговорити та представити свою точку зору щодо сучасних викликів та проблем у своїй сфері роботи.

Після цього провести дискусію, де кожна група може обговорити свої погляди, а учасники можуть поставити запитання та обговорити різні аспекти професій.

Заняття №4

Тема: Підтримка професійного розвитку

Мета: Надання учасникам знань, навичок та підтримки, необхідних для успішного професійного розвитку. Заняття спрямовані на допомогу учасникам у визначенні професійних цілей, розвитку навичок самомотивації, планування кар'єрного шляху та використання ресурсів для досягнення успіху у своїй обраній сфері.

Обладнання: аркуші паперу, ручки, можливість спілкування (особисто або віртуально), можливість знаходження стажувань або волонтерської роботи.

Хід заняття:

1. Вправа «Ментор-компаньйон»:

Ціль: Розвиток менторських навичок та надання підтримки учасникам у визначенні професійних цілей і плануванні кар'єрного шляху.

Інструкція:

Учасники формують пари, де одна особа виступає в ролі ментора, а інша - учня.

Ментор надає підтримку учневі, допомагає визначити професійні цілі, обговорює можливі шляхи досягнення успіху та ділиться своїм досвідом.

Пари зустрічаються регулярно для обговорення прогресу, задач і питань, які виникають учня.

Ментор надає підтримку, поради та ділиться корисними ресурсами з учнем.

2. Вправа "Практикум практичної діяльності":

Ціль: Розвиток практичних навичок, пов'язаних зі специфікою обраної професійної сфери.

Інструкція:

Учасники обирають конкретну професійну ситуацію або завдання, що характерні для їх обраної професії.

Вони працюють в групах або індивідуально, розв'язуючи практичні завдання, виконуючи рольові ігри або моделюючи ситуації, що виникають у реальній практиці.

Під час виконання завдання учасники отримують зворотний зв'язок, рекомендації та поради щодо поліпшення своїх навичок.

3. Вправа "Кар'єрний план":

Ціль: Розробка особистого кар'єрного плану, який включає кроки для досягнення професійних цілей.

Інструкція:

Учасники розглядають свої професійні цілі та визначають основні кроки, необхідні для досягнення успіху.

Вони створюють конкретні та вимірювані цілі, встановлюють строк досягнення кожної мети та розробляють план дій для кожного етапу.

Учасники обговорюють свої кар'єрні плани в групі, обмінюються ідеями, надають поради та спільно визначають можливості для підтримки один одного.

Програма включає в себе заняття з різних тем, спрямовані на підтримку дитячо-батьківських стосунків та розвиток професійних уподобань, є важливим інструментом для підтримки підлітків у їхньому професійному розвитку та зміцненні сімейних зв'язків.

Отже тренер та учасники обговорюють усі заняття, приходять до висновків, і тренінг буде завершено.